

Yhteisönsä riivaamat

Daniel Nylund

Katso tuoreempia kirjoituksiani: [Teoblogi](#)

Johdanto

Elämme yksilöllisyyden juhlinnan aikaa. ”Ole erilainen” – niin kuin kaikki muutkin. Yksilöllisyys on haluttua valuuttaa, ja kaikki matkivat kilpaa toistensa yrityksiä olla yksilöllisiä. Vimmatu halu yksilöllisyyteen leviää kuin yhteisöllinen psykoosi eikä kukaan näytä huomaavan kuinka tämäkin halu on yhteisön kautta opittu. Mitä kiivaammin korostamme yksilöllisyyttämme sitä syvemmin olemme sidoksissa yhteisölliseen kilpailuun, jossa jokainen tulee olennaisella tasolla yhä enemmän toisen kaltaiseksi. Pidämme itseämme vapautuneina yhtenäiskulttuurin kahleista, samanlaisuuden orjuudesta ja taustayhteisöjemme kollektiivisista arvoista, emmekä näytä huomaavan kuinka yksilöllisyyden palvonnasta on tullut uusi kollektiivinen epäjumala – joka sekkin vaatii omat uhrinsa.

Yksilöllisyys on tullut minulle yhä syveneväksi mysteeriksi. Tuskin se ainakaan toteutuu sellaisen kulttuurin kautta, jossa kaikki kilpailevat keskenään siitä kuka on edes vähän yksilöllisempi kuin toinen. ”Ole erilainen” – niin kuin kaikki muutkin. Sellainen elämä tekee meistä kaikista olennaisesti samanlaisia. Yksilöllisyydestä on tullut ihmisyyden laatuvaatimus, epämääräinen odotusten taakka, joka lasketaan jo pienen lapsen kannettavaksi. Me puhumme yksilöllisyydestä ja persoonallisuudesta, ikään kuin kaikki tietäisivät mitä se tarkoittaa, mutta yhteiset määreet sille näyttävät olevan hukassa.

Yhtä ahkerasti on alettu uudestaan puhua yhteisöllisyydestä. Siihen on kova ikävä. Mutta miten nämä molemmat todellisuudet saataisiin mielekkäällä tavalla sopimaan yhteen.

Olen useasti aiemminkin kirjoittanut tästä ja tulen askartelemaan tämän yksilöllisyys-yhteisöllisyysproblematiikan kanssa vielä monen kirjeen verran. Samalla jatkamme näiden asioiden käytännön harjoittelemista täällä Ystävyyden Majatalossa.

Tässä kirjeessä yritän hakea näkökulmaa kahden vuosituhaten takaa. Silloin elettiin yksilötietoisuuden historiallista murrosvaihetta. Kulttuurit olivat Lähi-Idässä alkaneet sulautua toisiinsa ja kollektiiviselle tietoisuudelle oli jo muutaman vuosisadan aikana alkanut löytyä vaihtoehtoja. Mutta edelleenkin pienissä eristetyissä kaupungeissa ja kylissä elettiin, ajateltiin, uskottiin ja asenoiduttiin täsmälleen niin kuin siinä yhteisössä oli tapana. Yhteiskuntajärjestystä ylläpitävä piiloväkivaltainen henki ehkäisi liiallista yksilöitymistä koko yhteisön uhriksi joutumisen uhalla.

Jeesuksen elämäntyöhön liittyi keskeisesti yritys kutsua yksilö ulos kollektiivisesta ajattelusta yksilöllisiin valintoihin, uskon, asenteen, ajattelun ja käytöksen tasolla. Pinnallisesti ajatellen saman haasteen ei pitäisi enää koskea meitä, jotka olemme jo lapsesta asti ympäristömme kautta huomanneet, että yksilöllisyys on kaikkein halutuinta elämän pääomaa. Tarkemmin ajatellen saatamme olla luultua lähempänä aikaa, jolloin samanlaisuus oli yhteenkuuluvuuden tärkein kriteeri. Vain seitinohut sivistyneisyyden

silkkipaperi erottaa meidät verisestä uhrikulttuurista. Pienistäkin virikkeistä tietty, perhe, suku, yhteisö tai kokonainen kansakunta saattaa spontaanisti toimia ikivanhan uhriutta vaativan dynamiikan mukaan – huomaamatta itse mitä tekee.

Tekstini on ote siitä suuremmasta työstä, jota olen jo monta vuotta tehnyt. Käyn Raamatun suuria kertomuksia läpi Rene Girardilta¹ oppimani näkökulman avulla ja peilaan samalla oman aikamme elämää niihin.

Tähän kirjeeseen valitsemani tekstit eivät tosin kuulu Raamatun ”suuriin” kertomuksiin. Pikemminkin niitä pidetään kummallisuutensa takia kaikkein vähäarvoisimpina.

Jos olet tuttu evankeliumien kertomusten kanssa, pyydän sinua tämän kirjeen kautta paneutumaan niihin uudestaan. Jos evankeliumien kertomukset ovat sinulle vieraita etkä ole niistä erityisen kiinnostunutkaan, haastan sinua kärsivälliseen lukemiseen. Viimeistään lopussa uskon sinun tunnistavan olennaisia yhtymäkohtia elämäsi ja perheeseen tai yhteisöön, jossa itse olet kasvanut.

Hautaluolissa asuva kylähullu.

Markus kertoo hautaluolissa asuvasta alastomasta ja raivohullusta miehestä, josta Jeesus ajaa ulos leegion verran riivaajia, vapauttaa ne isoon sikalaumaan, joka puolestaan tekee joukkoitsemurhan ryntäämällä jyrkänteeltä järveen.² Näin villin primitiivisen ja taikauskaisen speaktaakkelin ainekset tuskin herättävät vakavaa kiinnostusta modernissa sosiologiassa tai psykologiassa – vaikka juuri näiden pitäisi tutkia tarinaa tarkemmin. Se on mielenkiintoinen tutkielma yksilöllisyydestä ja yhteisöllisyydestä. Samalla se pitää sisällään sellaisia paljastuksia tänäänkin vallassa olevasta yhteisödynamiikasta, joita on vasta viimeisen sadan vuoden aikana alettu muotoilla teoriaksi. Kaiken lisäksi se riisuu paljaaksi jotain siitä pyhitetystä väkivallasta, joka koko Euroopan ihannoimassa kreikkalais-roomalaisessa mytologiassa on vielä peiteltynä.

Evankeliumien kuvaamat suhdeverkot tuntuvat joskus niin irrationaalisilta ja suorastaan kaheleilta, että on vaikea ymmärtää niiden kytkentää todellisuuden kanssa, puhumattakaan niiden relevanssista tälle päivälle. Girard kuitenkin hahmottaa niissä yhden yhteisen piirteen. Joka paikassa ihmiset imitoivat toisiaan mitä kummallisimmilla tavoilla. Tästä seuraa erilaisia kilpailuasetelmia, ristiriitoja, yhteisöllisiä ja uskonnollisia sekasortoja. Kriisien ratkaisijaksi löytyy kuitenkin aina jonkinlainen syntipukki, jonka uhraaminen laukaisee yhteisöä uhkaavan ristiriidan.³

“Riivattu” on aina ollut tyypillinen syntipukkihahmo, koko yhteisön kaaoksen aiheuttaja ja samalla kaikkien yhdistäjä, se joka on hullu ja väkivaltainen kaikkien puolesta.

Kertomus Gesaran riivatusta alkaa siitä kun Jeesus opetuslapsineen rantautuu myrskyisän venematkan jälkeen Galilea-järven itärannalle, pakanalliselle maaperälle. Siellä oli kymmenen **Aleksanteri Suuren**

¹ Esittelin hänet ja hänen ajatteluaan lyhyesti Ystäväkirjeessä: Syntipukki (YK 3/2000)

² Kertomus esiintyy kolmessa evankeliumissa: Mark 4:35-41. Matt 8:26-34. Luuk 8:26-39.

³ Girard. *The Scapegoat*. s. 165.

perustamaa tai laajentamaa ylpeää ja keskenään kilpailevaa kaupunkia, jotka levittivät alueelle kreikkalaista kulttuuria. **Gesaran** kaupunki⁴ oli kuitenkin se, joka kaikkein kiivaimmin oli taistellut itsenäisyytensä puolesta sekä juutalaisia että kreikkalaisia vastaan. Kaikki heistä halusivat vapautua kahleistaan.⁵ Jeesuksen aikana tämä oli roomalaisten välittömässä hallintavallassa olevaa “pakanallista” aluetta.

Mutta ennen kuin alan kommentoida kertomusta pyydän sinua lukemaan sen kokonaisuudessaan, sellaisena kuin Markus sen meille välittää. Markus on evankelistoista kaikkein niukkasanaisin. Hänen tyyliinsä on kaukana kaunokirjallisesta kuvailusta. Tästäkin kertomuksesta olisi esimerkiksi Kalle Päätalo tyyliin saanut satasivuisen eepoksen. Tökö-tökö-tyyliin kirjoitettu teksti antaa kuitenkin vaikutelman jokaisen sanan harkitusta merkityksellisyydestä:

He tulivat toiselle puolen järveä Gesaran alueelle. Heti kun Jeesus nousi veneestä, häntä vastaan tuli hautaluolista mies, jossa oli saastainen henki. Mies asusti haudoissa, eikä kukaan pystynyt enää köyttämään eikä kahlehtimaan häntä. Monet kerrat hänet oli kahlittu sekä käsistä että jaloista, mutta hän oli särkenyt kahleet ja katkonut köydet, eikä kukaan kyennyt hillitsemään häntä. Kaiket päivät ja yöt hän oleskeli haudoissa ja vuorilla, huusi ja runteli itseään kivillä.

Kun hän nyt kaukaa näki Jeesuksen, hän tuli juosten paikalle, heittäytyi maahan hänen eteensä ja huusi kovalla äänellä: “Mitä sinä minusta tahdot, Jeesus, Korkeimman Jumalan poika? Jumalan tähden, älä kiduta minua!” Jeesus näet oli jo käskemässä saastaista henkeä lähtemään miehestä. “Mikä sinun nimesi on?” Jeesus kysyi, ja sai vastauksen: “Legioona, sillä meitä on monta.” Henget pyysivät ja rukoilivat, ettei Jeesus ajaisi niitä pois siltä seudulta. Lähistöllä oli vuoren rinteellä suuri sikalauma laitumella. Pahat henget pyysivät Jeesukselta: “Päästä meidät sikalaumaan, anna meidän mennä sikoihin.” Hän antoi niille luvan. Silloin saastaiset henget lähtivät miehestä ja menivät sikoihin, ja lauma syöksyi jyrkännettä alas järveen. Sikoja oli noin kaksituhatta, ja ne hukkuivat kaikki.

Sikopaimenet lähtivät pakoon ja kertoivat kaikesta tästä kaupungissa ja kylissä. Ihmisiä lähti katsomaan, mitä oli tapahtunut. He tulivat Jeesuksen luo ja näkivät pahojen henkien vaivaaman miehen istuvan siellä. Mies, jossa oli ollut legioona henkiä, istui vaatteet yllään ja täydessä järjessään. Tämä sai heidät pelon valtaan. Paikalla olleet kertoivat heille, mitä pahojen henkien vaivaamalle oli tapahtunut ja kuinka sikojen oli käynyt.

Silloin kaikki alkoivat pyytää, että Jeesus poistuisi siltä seudulta. Kun Jeesus nousi veneeseen, pahoista hengistä vapautunut pyysi saada jäädä hänen seuraansa. Jeesus ei siihen suostunut vaan sanoi hänelle: “Mene kotiisi

⁴ Tosin kaupungin luonteen ja historian varaan ei voi tulkintoja rakentaa, koska evankeliumien kirjoittajat ovat ilmeisesti unohtaneet tarkan tapahtumapaikan. Markuksen mainitsema *Gesaran* sijainti ei tunnu todennäköiseltä, koska se sijaitsee noin 50 kilometriä rannikolta. Matteuksen *Gadarakin* (roomalaisten suosima kylpyläkaupunki) on noin kymmenen kilometrin päässä rannikolta. Kirkkoisä Origenes oli ehkä lähinnä historiaa puhuessaan *Gergeasta*, eli Kursi-nimisestä kylästä. Kylän kokoinen yhteisö sopiikin parhaiten tapahtumakuvauksen paljastamaan dynamiikkaan.

⁵ Wink. *Unmasking the Powers*. s. 44.

omaistesi luo ja kerro tästä suuresta teosta, jonka Herra on armossaan sinulle tehnyt.” Mies lähti ja alkoi Dekapoliin alueella julistaa, mitä Jeesus oli tehnyt hänelle. Kaikki olivat ihmeissään⁶.

Lähtörannalla Jeesuksen ympäri kerääntyi aina juutalaista kansanjoukkoja mutta itärannalla häntä vastaan tuli vain ruhjeilla ja mustelmilla oleva paikallinen kylähullu⁷, joka piti hautaluolia asuinpaikkanaan. Kaikista säännöistä ja normaalielämän normeista vapaa mies ei käyttänyt edes vaatteita vaan lähestyi Jeesusta täysin alasti.⁸

Vaikka hän oli vapaa normaaliuden kahleista, näyttää siltä että hän oli yhteisön normaalielämää ylläpitävän väkivallan riivaama. *“Monet kerrat”* hänet oli väkivaltaisesti otettu kiinni ja sidottu. Yhtä monta kertaa hän oli *“särkenyt kahleet ja katkonut köydet.”*

Nämä yksinkertaiset huomiot ovat kertomuksen ymmärtämisen kannalta olennaisia. Eivätkö Gesaralaiset todellakaan osanneet valmistaa tarpeeksi vahvoja köysiä tai taottuja kahleita miehen pidättämiseksi? Olivathan he monia sotia kokeneita kaupunkilaisia. Ei kuulosta uskottavalta. Jos he todella olisivat halunneet sulkea hänet lopullisesti unohduksen tyrmään, siihen olisi kyllä löytynyt keinoja.

Girard epäilee, että kaupunkilaisten ja riivatun välinen väkivalta on suorastaan ritualistisen toistuva: *“Ehkä he häpeilevät käyttämäänsä väkivaltaa, eivätkä siksi huolehdi sen tehokkuudesta. Joka tapauksessa he näyttävät käyttäytyvän kuin sairaat miehet, joiden jokainen teko vain pahentaa ongelmaa, parantamatta sitä.”*⁹ Ehkä jatkuvasta vangitsemisesta ja karkaamisesta (ja sen mahdollistamisesta?) oli tullut kaikille tarpeellinen ja toistuva tiedostamaton rituaali. Yksi mies antoi koko yhteisölle mahdollisuuden nähdä kaiken oudon, vaarallisen ja pahan hänessä. He saivat säännöllisin väliajoin kanavoida kaiken keskinäinen agression yhteisen hulluun, joka pian sen jälkeen uudestaan karkasi kuolleiden joukkoon asumaan.

Sieltä hän sai rauhassa kummitella kaupunkilaisten mielissä ja keskinäisissä juoruissa. Aina oli jotain mistä puhua sellaisenkin naapurin kanssa, jonka kanssa ei muuten olisi tullut juttuun. Mies oli yhteisölle tarvittu hahmo, olennainen ja keskeinen, oli hän vangittu tai vapaa, kahleissa tai yksin kuolleiden kanssa.

Ehkä hän juuri siksi pysyi hengissä myös hautaluolissa. Eihän siellä ollut mitään syötävää, ellei joku olisi vaivihkaa tuonut hänelle jotain. Ehkä hänet sanattomalla sopimuksella pidettiin hengissä, silloinkin kun hän eli kuolleiden

⁶ Mark 5:1-20

⁷ Suomalaisissa kylissä on kylähulluus hyvin tunnettu. Siinä roolissa oleva ihminen ei suinkaan aina ollut samalla tavoin kohdeltu kuin tämän kertomuksen mies. Kylähullu oli usein koko kylän rakastama, jonkinlainen vapauttava likaviemäri, joka kuitenkin oli kaikkien puolesta, jotain mitä eivät itsessään haluneet nähdä. Vaikka häntä kohdeltiinkin suht hyvin ja joskus jopa rakastavasti, hänkin oli eräänlainen sijaiskärsijä, jolla ei oikein ollut varaa luopua roolistaan. Hän täytyy oman tärkeän velvollisuutensa kylän sisäisessä ominaisuuksien ja roolien jaossa.

⁸ Luuk 26:27.

⁹ Girard. *The Scapegoat*. s. 169.

kanssa. Legendaarisista voimistaan päätellen hän ei ollut edes heikossa kunnossa.

Aina hänet kuitenkin joukolla pyydystettiin ja haettiin takaisin yhteisön keskelle. Joku näkymätön yhteisöllinen intuitio pani kellot soimaan ja taas kerättiin kovalla metelillä vanha tuttu metsästysporukka hakemaan hullu takaisin kaupungin keskelle. Kuinka kauan tätä oli jatkunut? Sitä Markus ei kerro, mutta teksti antaa vaikutelman vuosia jatkuneesta pysyvästä tilasta.

Miehellä kieltämättä oli aika kummallisia tapoja: *“Kaiket päivät ja yöt hän oleskeli haudoissa ja vuorilla, huusi ja runteli itseään kivillä.”*

Ehkä hän oli itseensä kohdistuneen yhteisöllisen väkivallan riivaama ja toisti sitä silloinkin, kun pääsi karkaamaan sen ulottumattomiin. Kivillä itsensä runteleminen saattoi olla saamansa kohtelun konkreettista imitoimista. Vaikka teksti ei sitä kerro, voimme hyvin kuvitella kuinka hänet vangitsemistilanteessa taltutettiin ensin kivittämällä. Oliko kivillä itsensä runteleminen viesti kaupunkilaisille: *“Katsokaa nyt, minä teen tämän homman paljon tehokkaammin kuin te. Minä kivitän itse itseni ja elän jo kuolleiden kanssa. Jättäkää minut jo rauhaan. Mitä enempiä voitte minulta toivoa?”* Nykyään sitä kutsutaan itseen kohdistuneen väkivallan sisäistämiseksi.

Toisaalta hän ei ehkä halunnutkaan jäädä kokonaan rauhaan, siinä mielessä että olisi jäänyt kokonaan eristyksiin. Väkivalta oli hänen ainoa yhteytensä siihen ainoaan yhteisöön, johon saattoi millään tavalla kuulua. Runtelemalla julkisesti ja kovaäänisesti itseään tämä yhteys säilyi silloinkin, kun kyläläiset eivät satuttaneet häntä kivillä tai muulla väkivallalla. Kyläkiusattu mies kiusasi kylää jatkamalla heidän harjoittamaansa väkivaltaa. Suhde ei ollut hyvä, mutta epäilemättä hyvin intensiivinen. Väkivallan kautta kumpikin osapuoli oli jatkuvasti toisen mielessä.

Kaupunkilaiset tulivat aina vain uudestaan ja sitoivat hänet joka kerta liian huonosti. Heidän väkivaltansa ei koskaan vakuuttanut riivattua miestä heidän hyvästä tahdostaan häntä kohtaan, joten hän vastaa väkivaltaan väkivallalla. Kummankin osapuolen väkivalta on ainakin näennäinen yritys ratkaista ongelma kertaheitolla. Molemmat imitoivat toistensa väkivaltaa tavalla, joka varmistaa väkivallan säännöllisesti toistuvan kierteen.¹⁰ Riivattu mies oli yhteisönsä peilikuva ja päinvastoin. Mutta ainakaan yhteisö ei kykene katsomaan itseään väkivallan riivaaman miehen tarjoamasta peilikuvasta. Hänen hulluutensa oli välttämätön heidän mielenrauhansa kannalta. Se pelastaa heidät omilta keskinäisiltä ristiriidoilta. Niin kauan kun kaikilla on yhteinen ongelma, keskinäiset ongelmat ja sisäiset ristiriidat voi jättää taustalle. Tässä mielessä riivattu mies on koko kaupungin pelastaja.

Kun tämä kaikkien yhteinen syntipukki näki Jeesuksen, *“hän tuli juosten paikalle, heittäytyi maahan hänen eteensä ja huusi kovalla äänellä: “Mitä sinä minusta tahdot, Jeesus, Korkeimman Jumalan poika? Jumalan tähden, älä kiduta minua!”*

¹⁰ Girard. *The Scapegoat*. s. 171.

Tämä oli säännöllisesti kiusatun ja pahoinpidellyn miehen hätäinen rukous. Ehkä hän oli aiemmin turhaan rukoillut samaa kaupunkilaisiltakin.¹¹

Jeesus vastaa hänen rukoukseensa, käyttäytymällä rauhallisesti ja rauhoittavasti.

Kylähullussa asuva kylä

Suorastaan gentlemannin kohteliaisuudella Jeesus esittää kysymyksensä suoraan miestä kiduttavalle riivaajalle:

“*’Mikä sinun nimesi on?’ Jeesus kysyi, ja sai vastauksen: ‘Legioona, sillä meitä on monta.’*”

Riivaajan vastaus paljastaa, että se on sekä yksilöllinen, että monikollinen luonteeltaan. Yksilöllinen siinä mielessä että yhden ihmisen elämässä sillä oli yksioikoisen tuhoava voima, mutta monikollinen siinä mielessä että sen identiteetti koostui monen yksilön summasta. Se oli yhteen yksilöön asettautunut joukkoriivaaja, yhteen ihmiseen personaalisoitunut joukkohenki.

Suomalainen sananlasku sanoo: “*Joukossa tyhmyys tiivistyy.*” Sillä kuitenkin tarkoitetaan tyhmyyttä, jonka seurauksena tehdään jotain ajattelematonta pahaa. Joukossa tiivistynyt tyhmyys harvoin saa aikaan mitään ajattelematonta hyvää. Tämäkin on kertomus joukon tyhmyydestä ja siitä väkivaltaisesta pahuudesta, joka on tiivistynyt yhteen sijaiskärsijään. Hän kantoi koko yhteisön synnit nahoissaan antautumalla tai joutumalla sen riivaamaksi. Pahuus on aina joukon puolella ja yksilöä vastaan. Tämä riivattu mies ei siis ollut vain oman yksilöllisen patologiensa tai yhteisöstä riippumattomien yliluonnollisten voimien vallassa. Hän oli sen väkivaltaisen hengen vallassa, jonka uhriksi oli yhteisön taholta joutunut.¹²

Vastauksena Jeesuksen kohteliaaseen kysymykseen riivaaja nimeää itsensä, hyvin tunnetulla, väkivaltaista ihmisjoukkoa kuvaavalla sanalla “*Legioona*”. Sen osuvampaa nimeä on vaikea kuvitella. Se ilmaisi väkivaltaa, jossa oli merkillinen yhdistelmä sotilaallista kuria ja tarpeen vaatiessa armoitonta lynkkausmentaliteettia. Juuri sen luontoinen oli kaupunkilaisten väkivalta tätä piruparkaa kohtaan. Itse he eivät sitä sellaisena nähneet. Hehän toimivat vain yhteisen hyvän nimissä, lain ja järjestyksen nöyrinä palvelijoina. Silti riivaaja nimeltä *Legioona* oli yhteen mieheen asettautunut suuren joukon salaisen todellisuuden inkarnaatio. Hän oli koko yhteisön syntipukki, eräänlainen pyhä hullu, joka oli sekä väkivaltaisen, vapaa että vangittu kaikkien puolesta. Hän oli kaikkien yhteinen mielipuoli. Hän edusti sitä puolta jokaisen mielestä, jota kukaan ei halunnut nähdä omanaan.

¹¹ “*Jeesus näet oli jo käskemässä saastaista henkeä lähtemään miehestä.*” Näillä sanoilla Markus antaa ymmärtää, että mies jonka ainoa pyyntö Jeesukselle oli ettei tämä kiduttaisi häntä, ei oikeastaan puhunutkaan itsensä puolesta, vaan hänessä asuvien “riivaajien” puolesta. Minusta se ei ole niin itsestään selvää. Hän oli sekä fyysisesti että henkisesti kidutettu mies, joka oli sisäistänyt kiduttajansa niin perusteellisesti että kidutti itseäänkin. Tämä hätähuuto kuulostaa enemmänkin riivatun miehen ydinminästä nousevalta rukoukselta.

¹² Tämän päivän yhteisöt ovat harvoin niin tiiviitä, että koko yhteisön torjuttu sisäinen väkivalta tai hulluus voisi näin totaalisesti sijoittua yhteen ihmiseen (Wink. *Unmasking the Powers*. s. 50.) Tämän päivän kristityt ajavat joskus ulos riivaajina koettuja sisäisen maailman torjuttuja osia. Se on vakava virhe ja kohtalokasta väkivaltaa sitä minuutta kohtaan, jonka haaste on pikemminkin päästä sovintoon itsessään olevien ristiriitaisten halujen ja tunteiden kanssa.

Jokin hänen yksilöllisessä historiassaan on tietenkin altistanut hänet tähän riivaukseen. Girardin mukaan uhrin valitsemisessa on tärkeintä, että sen ympäriltä ei löydy viiteryhmää, joka lähtee kostamaan tämän puolesta. Uhrin täytyy siis olla jo valmiiksi tarpeeksi syrjäytynyt henkilö. Jos uhrille löytyy liian monta puolustajaa ja kustajaa, se ei palvele uhraamisen perusfunktiota, yhteisön yhdistämistä.

On todennäköistä, että riivattu mies oli jo syntymästään saakka sen verran syrjäytynyt, ettei hän osannut edes odottaa itselleen mitään ihmisarvoa kunnioittavaa kohtelua. Ehkä hän oli kuin suomalaisen kylään syntynyt ”punikin kakara”, joka jo lapsesta asti on saanut kantaa selässään isänsä syntejä. Ehkä hänen esivenhemiensa suvuissa oli ollut riivattuja aiemminkin. Sosiaalinen häpeä, tai muunkaltainen kirous kulkee usein suvuissa, koska yhteisö ei vapauta seuraavaa sukupolvea aloittamaan elämänsä vain omilla eväillään.

Aivan kuten koko kaupungin ja lähiseudun väki kertomuksen lopussa puhuu ”yhdellä äänellä”, he tämän riivaajankin kautta puhuvat yhdellä äänellä: Riivaajana he pyysivät, ettei Jeesus ajaisi heitä pois paikkakunnalta ja kaupunkilaisina he kertomuksen lopussa pyysivät Jeesusta häipymään paikkakunnalta.¹³ He tarvitsivat riivaajiensa kantajaa.

“Henget pyysivät ja rukoilivat, ettei Jeesus ajaisi niitä pois siltä seudulta.”

Mielenkiintoisen kotiseurakkaita piruja. Yhdellä lauseella he (tai Markus heidän tulkkinaan) paljastavat, että kyseessä onkin yksilöä isompi sosiaalinen peli. Jos Gesaraisilla oli salaperäinen riippuvuussuhde riivattuunsa, niin riivaajillakin tuntui olevan yhtä vahva suhde nimenomaan tähän yhteisöön. Ne tunnustivat kuuluvansa nimenomaan tämän seudun henkeen. Tässä mielessä riivaajat olivat paljon totuudellisempia kuin ihmiset, joiden vihasta ne saivat voimansa ja olemassaolo-oikeutensa. Kaupunkilaiset eivät itse tunnustaneet mitään sukulaisuussuhdetta näiden riivaajien kanssa, mutta riivaajat tunnustivat kuuluvansa nimenomaan heidän reviirilleen.

Luukkaan mukaan riivaajat tiedostivat kyllä Jeesuksen edessä senkin mahdollisuuden, että he menettäisivät kokonaan otteensa tästä yhteisöstä, koska he pyysivät *“että Jeesus ei käskisi niiden syöksyä kadotuksen kuiluun.”*¹⁴ He tunnustivat Jeesuksessa sen Jumalan rakkauden, joka tekisi heidän uhriutta vaativan väkivaltansa kokonaan turhaksi, mutta pyysivät silti mahdollisuutta jatkaa elämänsä paikkakunnalla, jonka hengestä olivat syntyneet.

Legioona oli olennainen osa paikkakunnan henkistä ja hengellistä tasapainosta. Ilman yhteen uhriin sijoitettua riivaajajalautamaa, yhteisö oli ainakin tilapäisesti ilman pahuuden, väkivallan, pelottavan ja vieraan osoitetta. Ilman legioonaa koko paikkakunnan hengellinen kauhun tasapaino järkkäisi. Kuka sen jälkeen edustaisi heille kaikkea sitä, mitä he eivät halunneet itsessään nähdä? Paikkakuntalaiset eivät tiedostaneet omaa salaperäistä riippuvuuttaan riivattuun mieheen. Demonit sen sijaan tajusivat, että heidän olemassaolonsa oli täysin sidoksissa nimenomaan tähän paikkakuntaan, sen asukkaiden asenteisiin ja käytökseen.

¹³ Girard. *The Scapegoat*. s. 182.

¹⁴ Luuk 26:31.

Siksi he ehdottivat kompromissiratkaisua ja pyysivät: *“Päästä meidät sikalaumaan, anna meidän mennä sikoihin.”*

Demonien rukous vahvemman ja täysin toisenlaisen edessä kuulostaa liikuttavan koomiselta. Silti se on pirullisen johdonmukainen ja kiusallisen paljastava: Heidän vaikutusvaltansa ja voimansa on sidoksissa tämän alueen asukkaisiin. Mitä yhdestä sikalaumasta, jonka joukkokuolema olisi vain ihmisuhrin laimennettu versio, kunhan he vain saisivat jäädä sen yhteisön palvelijoiksi, joka pian löytäisi uuden ihmisuhrin keskinäisen väkivaltansa sijaiskohteeksi.

Siat ovat tässä kertomuksessa lähinnä käytettävissä oleva laumaeläin, joka käyttäytymiseltään sopii hyvin tilapäiseksi asunnoksi kaupunkilaisten joukkokäyttäytymisestä elämänsä saaneille riivaajille.¹⁵

Jeesus itse käyttäytyi riivaajien edessä täysin rauhallisesti ja väkivallattomasti. Hän kohteli heitä suorastaan myötämielisen kohteliaasti. Kertomus otsikoidaan usein sanoilla: ”Jeesus *ajaa* riivaajat sikalaumaan”, vaikka teksti selvästi sanoo:

“Hän antoi niille luvan.”

Mutta miksi ihmeessä? Tunsiko Jeesus sympatiaa demonien paikkakuntarakkautta kohtaan? Säälikö hän heitä, vai oliko hänellä jokin olennaisempi syy suostua heidän pyyntöönsä? Nämä kysymykset voivat tuntua lapsellisilta, mutta ovat tärkeitä.

Ainoa ihminen, joka tässä kertomuksessa oli pyytänyt apua, sai sitä. Paikkakuntalaiset eivät tunnistanee tarvitsevansa mitään apua. Jos nämä riivaajat todella olivat yhden miehen sisäistämää kollektiivista väkivaltaa, Jeesus ei ehkä voinutkaan ajaa sitä pois ilman paikallisten ihmisten lupaa tai avunpyyntöä. Riivaajien valta yhdessä ihmisessä oli murtunut, koska tämä oli pyytänyt apua, mutta niiden paikkakuntaoikeus pysyi Jeesuksen suostumuksella, koska paikkakuntalaiset eivät osoittaneet minkäänlaisia itseensä menemisen oireita. Ehkä hän olisi voinut tehdä enemmänkin, jos edes muutama kaupunkilainen olisi rikkonut uskollisuutensa paikalliselle yhtenäiskäyttäytymiselle ja pyytänyt Jeesukselta apua. Mutta kukaan kaupungin väestä ei tunnistanut omaa osuuttaan riivaajien olemassaoloon.¹⁶

¹⁵ Sikalauman tulkitseminen ihmisjoukon edustajaksi tai symboliksi on hyvin perusteltu. Vähän ennen tätä kertomusta Matteus kertoo Jeesuksen verranneen ihmisjoukkoa sikalaumaan, joka mistä tahansa uudesta provosoituneena voi heittäytyä väkivaltaiseksi lynkkauslaumaksi: *“Älkää antako koirille sitä, mikä on pyhää, älkääkä heittäkö helmiänne sikojen eteen, etteivät ne tallaa niitä jalkoihinsa ja käy teidän kimppuunne ja raatele teitä.”* (Matt 7:6) Juutalaisille tai myöhemmille juutalaiskristityille oli tietenkin erittäin loukkaavaa katsoa itseään peiliin sikalauman käytöksen kautta, koska sika oli rituaalisesti saastaiseksi julistettu eläin. Heidän stereotypialleen sopi hyvin, että pakanasta ajatut riivaajat täyttävät kokonaisen sikalauman. Pakanathan olivat sikoja. Näiden ennakkoluulojen valossa (tai pimeydessä) kertomus on todennäköisesti herättänyt vain hilpeätä naurua juutalaisissa. Ehkä juuri siksi Markus sijoittaa heti tämän kertomuksen perään toisen kertomuksen, joka on vähän laimennettu versio samasta yhteisödynamiikasta, mutta sijoittuu juutalaisyhteisöön. Se on kertomus saastaiseksi julistetusta naisesta, jolla oli sian asema yhteisössä. Palaan siihen lopussa.

¹⁶ Walter Winkin mukaan demonit Uudessa Testamentissa edustavat yhteisöjen sisäistä olemusta, jota hän kutsuu myös hengelliseksi, koska pelkästään psykologinen tai sosiologinen kieli ei riitä kuvaamaan sitä näkymätöntä todellisuutta, jonka yhteisön summatut asenteet muodostavat. Esimerkiksi joukossa syntyvä ”lynkkaushenki” ei ole mikään avaruudessa tilaisuuttaan odottava demoni, joka yhtäkkiä hyökkää hävinneen lätkäjoukkueen kannattajien kimppuun. Se syntyy ja saa voimansa jokaisen yksilön sisäisistä taipumuksista, joka joukossa saa yksilöä suuremman vallan. Sen valtaan

“Silloin saastaiset henget lähtivät miehestä ja menivät sikoihin, ja lauma syöksyi jyrkännettä alas järveen. Sikoja oli noin kaksituhatta,¹⁷ ja ne hukkuivat kaikki.”

Joukon riivaama mies paranee, kun hänestä karkoitettu joukko syöksyy järveen ja hukkuu.

Siat¹⁸ käyttäytyivät kuin muotia ja trendejä seuraava ihmisjoukko. Tarvitaan vain yksi poikkeuksellinen käytös, “innovatiivinen oivallus”, kuten jyrkänteen yli hyppääminen tai sinne vahingossa putoaminen, niin muut juoksevat perässä.¹⁹ Sama joukkokäyttäytyminen, joka aikaisemmin oli koitunut yhden miehen²⁰ tuhoksi, koitui sikalaumaan ajettuna joukon tuhoksi ja yksilön pelastukseksi.

Samalla koko paikkakunnan yhteinen riivaaja paljastuu täysin itsetuhoiseksi voimaksi. Sioilla ei ole ihmislauman kehittämää kykyä kääntää tuhovoima yhteisön järjestysvoimaksi. Siat eivät osaa rakentaa yhteishenkeä uhraamalla yhden kaikkien puolesta. Sioilla kaikki on joko rauhallista tai kaikki joutuvat itsetuhoisaan kaaokseen. Kun yksi syöksyy kohti itsetuhoa, kaikki seuraavat perässä. Kaikista eläimistä vain ihminen on onnistunut rakentamaan kulttuurin, joka pysyy pystyssä kanavoimalla keskinäisen vihamielisyyden yhteen sijaishuuriin.

Kollektiivisen väkivallan paljastus

Kaikki kolme evankelistaa kertovat jyrkänteen yli syöksyvistä sioista. Tämä yksityiskohta on myyttejä ja uhrimenetelmiä tutkineelle Girardille merkityksellinen. Hänen mukaansa *jyrkänteiltä syökseminen* oli sen aikaisille ihmisille yhtä tuttu juttu kuin *kivittäminen*. Molemmat olivat primitiivisille yhteisöille tyypillisiä kollektiivisen väkivallan muotoja. Jeesus pelasti syntisen naisen kivittämiseltä ja Jeesus itse oli vähällä joutua työnnettyksi jyrkänteen yli.²¹ Myös roomalaisilla ja kreikkalaisilla oli tapana suorittaa jotkut ihmisuhrit

joutuneet ihmiset voivat jälkeenpäin ihmetellä tekoja joihin eivät ikinä voineet kuvitellakaan syyllistyvänsä. (Wink. *Naming the Powers*. s. 104 - 113.) Itse olen sivunnut tätä aihetta ainakin kirjeessäni Kohtaaminen (YK 4/95)

“Mikä minuun meni?” Mikä ihme minua oikein riivasi?” Nämä ovat jälkeenpäin spontaaneja, mutta aivan aiheellisia kysymyksiä.

Tulkintani tästä kertomuksesta, ei ole yritys psykologisoida koko tapahtumaa. Psykologia yksinään jää änkyttäväksi tieteksi *”pahuuden valtojen ja voimien”* edessä. Se ei merkitse sitä, etteikö sillä ole mitään sanomista. Pikemminkin epäilen, että Markus itse yrittää pienten ja tarkkojen vihjeiden avulla avata lukijan mielen ymmärtämään, sitä salaperäistä kytkentää, joka tekee yksilön ja yhteisön syvästi osavastuulliseksi siitä pahasta, joka toteutuessaan saa jokaista yksilöä isommat mitat. Me olemme paljon intiimimmässä kontaktissa ja vuorovaikutuksessa ”demonisiin voimiin” kuin ehkä haluaisimme myöntää.

¹⁷ Legioona koostui noin kuudestatuhannesta miehestä, mutta niin isoa sikalaumaa tuskin löytyi koko alueelta.

¹⁸ Gesaran kaupunki oli ylpeä Zeukselle vihitystä temppelistä, jossa uhrattiin sikoja. Nämäkin siat oli mahdollisesti kasvatettu pelkästään uhrirituaaleja varten.

¹⁹ Jokainen maalainen tietää, etteivät ainakaan suomalaiset sikarodut luonnostaan käyttäytyisi tällä tavalla. Siat tunnetaan enemmän itsepäisestä itsenäisyydestään kuin laumakäyttäytymisestään. Yhden sian hätäinen huuto pudotessaan jyrkänteen yli saisi siat hajaantumaan kaikkiin eri suuntiin, eikä syöksymään perässä.

²⁰ Matteuksen mukaan kahden miehen.

²¹ Luuk 4:28-30.

pakottamalla heidät syöksymään jyrkänteen yli varmaan kuolemaan. Kaikki kolme evankelistaa tiesivät, miksi tämä yksityiskohta oli niin mielenkiintoinen ja merkittävä.²²

Meillä on samassa tarinassa jo kaksi epäsuoraa viittausta kaikkein tyypillisimpiin kollektiivisen uhraamisen muotoihin: kivittämiseen ja jyrkänteeltä alas syöksemiseen. Molempia menetelmiä yhdistää se, että *kaikkien* piti osallistua siihen. *Jokaisen* piti heittää kiviä ja *jokaisen* piti lähestyä uhria tavalla, joka pakotti hänet lopulta jyrkänteeltä alas. Kummassakin uhraamisen menetelmässä uhraajat välttyvät koskettamasta uhria. Kukaan ei kannu yksilöllistä vastuuta. Kaikkien yhteinen vastuu ei oikeastaan ole kenenkään niskoilla. Jos joku haluaisi kostaa uhrin puolesta, hän ei löytäisi kostolleen ainuttakaan erillistä osoitetta. Kukaan ei oikeastaan tehnyt mitään, koska kaikki osallistuivat kaikkeen. Kostajan pitäisi nousta koko yhteisöä vastaan.²³ Jos hän sellaista yrittäisi, hän joutuisi melkein auttamattomasti koko yhteisön uudeksi syntipukiksi. Samasta syystä pelkkä uhrin puolustaminen olisi ollut vaarallista. Niin suureen yksilöllisyyteen kenelläkään ei ollut rohkeutta.

Juuri siksi näillä kollektiivisilla väkivallan purkauksilla sijaisuhriin oli aina yhteisöä eheyttävä merkitys. Järjestys ja rauha palasivat takaisin ainakin joksikin aikaa.

Markuksen kirjaama kertomus toistaa ulkoisesti uhrirituaalin tyypillisen kaavan, mutta kääntää sen sisällöllisesti nurinpäin. Normaalin kaavan mukaan yksilö kivitetään tai ajetaan jyrkänteen yli ja kansanjoukko eheytyy. Tässä kertomuksessa joukkohenki, riivaaja nimeltä “Legioona” syöksyy jyrkänteen yli omaan kaaokseensa. Joukon uhri eheytyy ja loput hämmentyvät. Se, mikä on parantanut uhrin, on sekoittanut uhraajien mielet. Aivan päinvastoin kuin aiemmin. Paikallisten “voimien ja valtojen” tasapaino on rikkoutunut.

Kertomus on epäsuora mutta nerokas tapa vihjeellisesti kyseenalaistaa ja paljastaa kaikille tutun uhrikaavan todellinen sisältö. Sama kaava on epämääräisemmällä tavalla voimassa edelleenkin. Evankeliumien epäsuorasta vaikutuksesta olemme oppineet tunnistamaan syntipukkisysteemin helposti – silloin kun joku *muu* yhteisö sitä harrastaa. Oma syntipukki on vaikeampi tunnistaa. Pyydän sinua tarkkailemaan omia keskustelujasi. ”Missä kaksi tai kolme on koolla”, siellä poissaoleva syntipukki on melkein aina heidän keskuudessaan.

Sana leviää nopeasti ja pian koko yhteisö kerääntyy paikalle ihmettelemään hukkuneita sikoja ja ennen kaikkea miestä, joka *“istui vaatteet yllään ja täydessä järjessään.”*

Pelottava yksilövastuu

”Tämä sai heidät pelon valtaan.”

²² Mielenkiintoista on, että sen enempää Nasaretissa (jossa Jeesus yritettiin työntää jyrkänteeltä) kuin Galilea-järven länsirannallakaan ei ole sellaista jyrkännettä, joka sopisi tähän kuvaukseen. Kirjoittajat ovat olleet uskollisempia mytologisen uhritematiikan ja syntipukkidynamiikan paljastamiselle kuin maantieteellisille yksityiskohdille. (Wink. *Unmasking the Powers*. s. 47)

²³ Girard. *The Scapegoat*. s. 176-179.

Mitä pelkäämistä on täysissä järjissään olevassa miehessä, joka vain istuu rauhassa uhkaamatta ketään? Hulluna raivopäänä häntä ei erityisesti pelätty. Sellaisena hän kuului yhteisön tavalliseen arkeen. Silloin oli päivänselvää kuka oli ”täysissä järjissään” ja kuka ei. Kun riivattu mies ei enää ollutkaan hullu kaikkien puolesta, raja täysjärkisten ja hullujen välillä hämärtyi huolestuttavasti. Kiusallisen yksilölliset kysymykset kolkuttivat jokaisen tietoisuuden ovella. Johdonmukainen kysymys olisi ollut: ”Jos hän ei ollutkaan paha ja hullu, kuka sitten on?” Sellaisiin kysymyksiin kaupunkilaiset eivät vielä olleet valmiit. Tietysti riivattu mies oli hullu. Kaikki järkevät ihmisethän sen ymmärsivät. Juuri tämä yhteinen ymmärrys oli yhteisöllisen täysjärkisyuden mittapuu.

Juuri tämän jokamiehen itsestäänselvyyden Jeesus oli asettanut kyseenalaiseksi esittelemällä heille täysin järjissään olevan miehen, jonka kaikki tunnistivat entiseksi riivatuksi. Jos riivatun miehen roolilla ei olisi ollut mitään olennaista tehtävää yhteisön rauhan ylläpitämisessä, hänet olisi tervehtyneenä toivottu avosylin takaisin yhteisöön. Jos hänen aikaisempi käytöksensä olisi oikeasti häirinyt yhteisön elämää, jokainen olisi ollut aidosti helpottunut hänen järkiintymisestään. Silloinhan jokainen olisi päässyt palaamaan normaaliin rauhalliseen elämään.

Mutta niin ei ollut. Vapauttamalla riivatun miehen, Jeesus oli nimenomaan rikkonut yhteisön normaalielämän. Kaikkia yhdistävän syntipukin vapautuminen roolistaan toi vakavan särön normaalikansalaisten keskinäiseen vuorovaikutukseen. Heidän julman pelinsä keskeyttänyt outo rakkaus oli uhka. Koko yhteisön yhtenäisyyden ja olemassaolon perusta huojui vaarallisesti.

Rauhallisesti istuva, säädyllisesti pukeutunut ja täysissä järjissään oleva mies herätti kansassa levottomuutta. Jeesuksen paljon puhuva hiljaisuus herätti suoranaista pelkoa.

“Silloin kaikki alkoivat pyytää, että Jeesus poistuisi siltä seudulta.”

Vaikka Jeesus oli väkivallattomasti ratkaissut juuri sen ongelman, jota he itse olivat monta kertaa yrittäneet väkivalloin turhaan ratkaista, he eivät olleet helpottuneita ja kiitollisia. Jeesus oli teollaan ja läsnäolollaan raottanut uhriutta salaavaa mytologista verhoa ja antanut kaupunkilaisille mahdollisuuden katsella väkivallan todellista alkuperää ja olemusta omassa itsessään.

Koko yhteisön keskinäinen tasapaino oli uhattuna, kun Jeesus oli parantanut kaikkien yhteisen vihollisen. Uhriutta vaativa systeemi oli saanut särön muuriinsa, kun uhri palasi takaisin terveenä. Mihin tai keihin he nyt kanavoisivat väkivaltaiset intohimonsa, kun heidän syntipukkinsa oli tullut niin terveeksi, ettei enää suostunut sen sijaiskohteeksi? Ilman uutta kohdetta he olivat pelottavan kasvokkain oman väkivaltaisuutensa tiedostamisen kanssa. Juuri se olisi ollut alkua uuden yksilöllisyyden ja vastuullisemman yhteisöllisyyden syntymiselle.

Vanhan Simeonin ennustus Jeesus-lapsesta osoittautui taas kerran kiusallisella tavalla todeksi:

*“Tämä lapsi on pantu koetukseksi... merkiksi, jota ei tunnusteta... Näin tulevat julki monien sisimmät ajatukset.”*²⁴

Sama “joukkoriivaaja”, jonka Jeesus oli ajanut ulos yhden miehen mielestä sikalaumaan, kokoontui kertomuksen lopussa Jeesuksen ympärille. Jollakin intuitiivisella tasolla he tunnistivat hänessä miehen, joka näki heistä liian paljon. Heidän sisimmät ajatuksensa olivat viittä vaille paljaan ja rakastavan taivaan alla. Mutta he eivät halunneet nähdä, mitä olivat aavistamassa. He eivät halunneet tunnistaa itseänsä sikamaisessa laumassa eivätkä nähdä parantunutta miestä entisenä syntipukkinaan. Siksi he *”jäivät pelon valtaan.”* Vaikka joukon hulluus ja väkivalta oli sikalauman kautta poistunut heidän sijaiskärsijästään, se eli tunnistamattomana ja tunnustamattomana itse kansanjoukossa.

Ikivanhan ja hyvin opitun kaavan mukaan he olisivat tehneet Jeesuksesta uuden syntipukin ja työntäneet hänetkin jyrkänteen reunan yli hukkuneiden sikojen joukkoon. Joku alastomana yllätetyn ujous heitä kuitenkin pidätteli. Siksi he alkoivat vain nöyrästi *”pyytää, että Jeesus poistuisi siltä seudulta”*. Juuri kun parantaja oli paljastanut heidän sairautensa, he pyytävät häntä lähtemään. He eivät halua sitä itsetuntemusta ja Jumalan tuntemusta, joka olisi voinut herättää ja parantaa heidätkin.

Jeesus vastaa kansanjoukon pyyntöön sanomatta mitään. Hän ei anna mitään täydentävää saarnaa tai selitystä, koska sitä ei pyydetty. Hänen hiljaisuutensa huutaa paljon väkevämmin kuin riivatun miehen nyt jo vaienneet karjaisut. Tämä episodi jäisi vaivaamaan yhteisöä pitkäksi aikaa – ei menetetyt sikalauman, vaan melkein paljaaksi riisutun laumahengen takia.

Peilin edessä

Jeesus ei pyynnöstä huolimatta suostunut ottamaan parantunutta miestä seuraansa, vaan sanoi hänelle: *“Mene kotiisi omaistesi luo ja kerro tästä suuresta teosta, jonka Herra on armossaan sinulle tehnyt.”*

Aikaisemmin hän oli sanonut monille: *”Tule ja seuraa minua.”* Nyt hän teki päinvastoin. Miksi?

Eikö mies sittenkään kelvannut Jeesuksen seuraajien piiriin? Olisiko näin pelottavalla menneisyydellä varustettu pakanamies ollut uhka Jeesuksen jo muutenkin kyseenalaistuvalla julkisuuskuvalla? Olisi varmaan, mutta en usko että siitä oli kysymys.

Riivattu mies oli aikaisemmin kuulunut yhteisöön hylkäämisen kautta. Hän oli väkivaltaisesti sidoksissa yhteisöön, joka tarvitsi häntä hylkiönä. Jos Jeesus olisi ottanut hänet mukaansa, mies olisi yhteisön silmissä ehkä saanut lopullisesti ulostetun hylkiön roolin. Lähettämällä hänet takaisin omaistensa joukkoon Jeesus antoi miehelle mahdollisuuden uhmata uhrin rooliaan ja etsiä yhteenkuuluvuuden oikeutta, jota ei tarvinnut maksaa henkisellä ja fyysisellä kärsimyksellä.

Se oli aikamoinen haaste parantuneelle miehelle. Koti ja omaiset ovat yleensä kaikkein haluttomimpia luopumaan siitä viattomuudesta, jonka ovat

²⁴ Luuk. 2:34,35

saaneet yhteisen syntipukin kautta. Heidän kanssaan entisellä syntipukilla on myös kaikkein suurin kiusaus uudestaan langeta vanhaan tuttuun rooliin. On eri asia nauttia vapaudestaan täysin uusien ja vieraiden ihmisten kanssa. Siinä mielessä Jeesuksen seuraan liittyminen olisi ollut parantuneelle miehelle paljon helpompi ratkaisu.

On helpottavaa nauttia vapaudesta vapautettujen kanssa. Nykyään kaikkienkokoiset uhrin etsivät tukea toisistaan, hyvä niin. Vain uhrin asemassa ollut, voi oikeasti ymmärtää toista uhrin. Mutta kun vapautetut uhrin etsiytyvät yhteen, heidänkin joukossaan syntyy kiusaus vahvistaa uutta yhteyttä löytämällä yhteisiä syntipukkeja, joiden sumeilematon vihaaminen vain kasvattaa uhrin keskinäistä yhteishenkeä – ja kierre jatkuu, eikä mikään olennaisesti muutu.

Jeesus antaa entiselle uhrille vaikean tehtävän. Parantumisihmeestä kertominen omaisille tuskin oli se kaikkein vaikein tehtävä. Kaikkien sen jo tiesivät. Vaikeinta tulisi olemaan ”täysissä järjissään” pysyminen perheenjäsenten, ystävien ja tutujen seurassa.²⁵

Tilanne ei ollut helppo omaisillekaan. Jeesus suostuu kyllä itse lähtemään, mutta hän jättää jälkeensä ”systemin” hengestä vapautuneen miehen ja hänen todistuksensa.

Jokainen systeemiteoreettiseen perheterapiaan paneutunut tietää kuinka vaarallinen tervehtynyt yksilö voi olla sairaalle yhteisölle. Sen on hinnalla millä hyvänsä saatava entinen syntipukkinsa uudestaan riivatuksi tai keksiä uusi sellainen. Jos se ei onnistu, perhe tai yhteisö joutuu akuuttiin kriisiin, jossa jokainen joutuu kiusallisen paljastavan peilin eteen.

”Mies lähti ja alkoi Dekapoliin alueella julistaa, mitä Jeesus oli tehnyt hänelle. Kaikki olivat ihmeissään.”

”Ihmeissään” oleminen ei kuitenkaan kerro mistään asian todellisesta ymmärtämisestä tai itseensä menemisestä. Parantunut mies on kuin suvun entinen itsetuhoinen juoppo joka on ”hurahtanut uskoon” eli tullut vain entistä hullummaksi. Miehen kokemus kuitenkin säilyi todistuksena siitä, että kollektiivisen väkivallan uhri voi sekä sisäisesti että ulkonaisesti vapautua uhrin roolistaan ja palauttaa vastuun väkivallasta sinne minne se kuuluu – koko joukolle.

Tämän kertomuksen viesti kuuluu jokaiselle yhteisölle: Mitä meidän ”riivattumme”, ”häiriintyneet” tai ”poikkeavat” yksilömme kertovat yhteisöstä, jonka keskellä ovat kasvaneet? Ehkä meidänkin pitäisi purkaa joitakin ”sairaiden” niskaan panemiamme diagnooseja ja suostua edes hetkeksi olemaan vielä enemmän ihmeissämme kuin gesaralaiset. Ehkä me kuulumme siihen Legioonaan, joka meidän ”hullujamme” riivaa. Ennen kuin lähetämme heidät sairaslomalle tai varhaiseläkkeelle muiden kuolleiksi julistettujen joukkoon, voisimme varmuuden vuoksi kysyä, millä tavalla meidän porukkamme on osallistunut heidän maailmansa romahtamiseen.

²⁵ Alison. James. *Faith beyond Resentment: Fragments Catholic and Gay*. Darton Longman + Todd.. London 2001. s. 127.

Uhri uhmaa rooliaan²⁶

Palattuaan takaisin juutalaiseen yhteiskuntaan järven toisella puolella, Jeesusta odotti suuri joukko ihmisiä.²⁷ Tungoksen keskellä oli myös nainen, joka ei oikeastaan olisi saanut olla siellä. Juutalainen kulttilaki nimittäin piti naista saastaisena kuukautisten aikana, eikä häneen saanut silloin koskea. Tietenkään hänkään ei saanut koskea ketään toista. Tämä nainen oli sairautensa takia sosiaalinen hylkiö, koska hän oli jo kaksitoista vuotta kärsinyt jatkuvista kuukautisvuodoista. Hän oli turhaan sijoittanut koko omaisuutensa hakeakseen lääkäreiltä apua sairauteensa ja samalla sosiaaliseen eristyneisyyteensä.²⁸ Siksi hänestä oli tullut myös taloudellisesti syrjäytynyt. Hän oli sekä sairautensa, uskontonsa, yhteisönsä että ”markkinavoimien” uhri.

Pohjimmiltaan hän oli kaikkia yhteiskuntia ja kulttuureja hallitsevan ihan tavallisen lain ja järjestyksen uhri. Jokaisessa kulttuurissa on aikojen alusta asti ollut erilaisia tabuja ja säännöstöjä, joiden perusteella määriteltiin kuka kuuluu meihin ja kuka ei. Mutta juuri näitä kaikkein tavallisimpia yhteiskuntajärjestyksen itsestäänselvyyksiä Jeesus olikin tullut asettamaan kyseenalaisiksi. Ne ovat aina olleet sidoksissa väkivallan lakiin, hylätyksi ja uhratuksi tulemisen uhkaan. Pahuuden ”vallat ja voimat” olivat saaneet niin arkipäiväisiä muotoja, ettei kukaan muu kuin Jeesus ymmärtänyt niiden olevan räikeässä ristiriidassa Jumalan rakkauden lain kanssa.

12 vuotta tämä nainen oli joutunut elämään ilman ainoankaan ihmisen kosketusta. Hänen oli jatkuvasti keskityttävä siihen ettei vahingossakaan joutuisi kosketuksiin kenenkään kanssa. Kaikennäköinen hellyys, puhumattakaan seksuaalisuudesta oli täysin hänen tavoittamattomissaan.²⁹ Yhtä hyvin hän olisi voinut elää hautaluolissa.

Nainen yritti lähestyä Jeesusta vaivihkaa ja kenenkään huomaamatta, koska hän oli niin sisäistänyt kultillisen puhtaussäännön, jonka mukaan hän saastutti jokaisen, johon tungoksessa kosketti. Saastainen aina saatuttaa puhtaan. Eikö se ole itsestään selvää? Juuri tähän peruspäätelmään yhteiskunnan järjestyssäännöt perustuivat. Mutta tämä nainen oli jostain virikkeestä alkanut uskoa, että Jeesus pystyisi kumoamaan tämän lainalaisuuden. Hän uskoi, että Jeesuksessa olisi sellaista puhtautta, joka puhdistaisi saastaisen. *”Jos pääsen koskettamaan edes hänen viittaansa, niin minä paranen”*.³⁰ Hän oli oikeassa. Jeesus ei saastunut saastaisesta seurasta. Hän puhdisti sen. Hän ei sairastunut sairaiden seurassa, vaan tervehdytti heidät.

²⁶ Mark 5:21-34.

²⁷ Mark. 5:21

²⁸ Mark 5:25,26

²⁹ Tässä yhteydessä muistelen kuulemiani tarinoita siitä, mitä kaikkea ihmiset ovat tehneet saadakseen osakseen edes toisen ihmisen kosketusta. Eräs nainen kertoi hakeutuvansa hammaslääkäriin pohjimmiltaan vain siksi, että hoitoa vastaanottaessaan hän sai myös vastaanottaa toisen ihmisen kosketusta. Eräs mies kertoi säännöllisesti hankkiutuneensa viinan ja lääkkeiden avulla ambulanssikuntoon, koska vatsahuuhtelun aikana ja sen jälkeen hänelle tarjottiin ainoaa inhimillistä kosketusta kuukausiin. Tällaisia tarinoita on vaikka kuinka paljon. Kuinka paljon vaivaa itse olet kosketuksen nälässä nähnyt? Minkälaisia keinoja olet käyttänyt saadaksesi tulla edes pinnallisesti kosketetuksi?

³⁰ Mark 5:28

Toteuttaakseen uskoaan naisen oli kuitenkin rikottava kaikkien totena pitämää ankaraa kultillista tabua. Hänen oli saastaisena uskallettava koskettaa puhdasta.

Jos joku tunnistaisi hänet sitä tekemässä, hän voisi joutua vielä väkivaltaisempien sanktioiden uhriksi. Mutta hänellä ei ollut enää paljonkaan menetettävää. Hänet oli hylkäämisen kautta jo työnnetty ulos yhteisöllisestä identiteetistä kohti yksilöllisempää olemista. Hän ei ollut Gesaralaisen riivatun lailla kokonaan sisäistänyt yhteisönsä väkivaltaa, eikä siksi suostunut vielä hylkäämään itseään.

Yhteisön uhrina hän on joukossa ehkä ainoa, joka yksilöllisellä uskolla lähestyy Jeesusta ja siinä uskossa koskettaa hänen viittaansa.

“Siinä samassa verenvuoto tyrehtyi ja hän tunsu ruumiissaan, että vaiva oli poissa. Jeesus tunsu heti, että hänestä oli lähtenyt voimaa”.³¹

Oletko itse koskaan tungoksessa tunnistanut kosketuksen, joka erottuu muista? Oletko itse tungoksessa koskettanut tavalla, jossa on tarkoituksellinen viesti, samalla kun olet yrittänyt sen salata? Tässä kosketuksessa oli latausta. Vaikka nainen teki parhaansa ollakseen huomaamaton, molemmat osapuolet tunsivat välittömästi tämän uskossa ja luottamuksessa tapahtuneen kosketuksen fysiikassaan.

Jeesus *“kääntyi tungoksessa ja kysyi: ‘Kuka koski vaatteisiini?’ Opetuslapset sanoivat hänelle: ‘Sinä näet, millaisen tungoksen keskellä olet, ja kysyt: kuka koski minuun?’ Mutta Jeesus katseli ympärilleen nähdäkseen sen, joka niin oli tehnyt”*.³²

Nainen oli toivonut voivansa livistää tiehensä ilman, että kukaan huomaisi, kuinka vakavasti hänen vakavaa rikkomustaan. Mutta Jeesus oli jo tunnistanut hänen kosketuksessaan jotain sellaista, jonka hän halusi nostaa kaikkien huomion kohteeksi, ei varoittavaksi vaan seurattavaksi esimerkiksi.

“Nainen vapisi pelosta, sillä hän tiesi mitä hänelle oli tapahtunut. Hän tuli Jeesuksen eteen, heittäytyi maahan ja kertoi hänelle totuudenmukaisesti kaiken. Jeesus sanoi hänelle: ‘Tyttäreni, uskosi on parantanut sinut. Mene rauhassa, sinä olet päässyt vaivastasi’”.³³

Jeesuksen ei tarvinnut vapautta häntä mistään riivaajista, kuten Gesarassa tehnyt. Voin kuitenkin hyvin kuvitella, että tämäkin nainen olisi jo voinut olla samanlaisessa pisteessä kuin Gesaran kyläkiusattu. Jos hän olisi vielä astetta syvemmin joutunut yhteisöllisen väkivallan riivaamaksi, hän olisi voinut joka päivä tarhria itsensä verellä, maksimoiden sitä saastaisuutta, jonka kyläläiset hänelle tunkivat. Silloin häntäkin olisi avoimesti pidetty riivatuna ja kohdeltu tavalla, joka olisi varmistanut verenvuodon lisääntymisen. Veri olisi kiihottanut todella pahat voimat liikkeelle. Hän olisi kokonaan menettänyt otteen yksilöllisyytensä rippeistä. Samalla koko yhteisöä riivaava hillitty väkivalta olisi villiintynyt murhanhimoiseksi lynkkausjoukoksi – niin kuin oli käynyt rannan toisella puolella. Täälläkin oli paikkakuntaan sidottuja pahuuden voimia liikkeellä.

³¹ Mark 5:29

³² Mark 5:30-32

³³ Mark 5:33,34

Siinä tilanteessa kenen tahansa ylivoimaisen suuri yksilöllisyyden haaste olisi ollut puolustaa yhteisön uhria. Kukaan ei ollut puolustanut häntä sosiaalista eristämistä vastaan. Sivistynyt eristäminen olisi pienestään virikkeestä voinut paljastua juuri siksi väkivallaksi mitä se pohjimmiltaan on. Hänet oli jo valmiiksi marginalisoitu uskonnollisin perustein. Minkä tahansa yhteisöllisen kriisin yhteydessä hän olisi kuulunut siihen potentiaalisten ihmishenkien varastoon, josta hänet olisi äkkiä voitu valita kollektiivisen kivittämisen tai jyrkänteeltä alasajamisen kohteeksi. Kuka häntä silloin olisi uskaltanut puolustaa?

Uhrin huomaaminen uhriksi ja salatun väkivallan näkeminen juuri siksi, on Jumalasta syntyneen yksilöllisyyden ensimmäisiä hengen kipinöitä.

Nainenkaan ei varmaan ollut sitä valoa vielä nähnyt, mutta Jeesuksen maineen rohkaisemana hän uskalsi lähteä haparoimaan epämääräisen aavistuksen perään. Hän etsi parantumista vain fyysisestä sairaudestaan, mutta löysi samalla uuden vapauden myös niistä väkivallan voimista, joihin hän oli aiemmin alistunut. Ratkaisevana hetkenä hän uskoi tarpeeksi uskaltavansa uhmata hänen mieltään vaivanneita riivaajia. Jeesuksen tarvitsi vain julkisesti vahvistaa hänen yksilöllistä valintaansa antamalla hänelle kaiken kansan edessä hellän, hyväksyvän ja rohkaisevan tunnustuksen.

Jeesus uhmasi niitä, jotka Jumalan nimessä vuodattivat verta (uhrimenoissa ja kuolemanrangaistuksissa) ja paransi hänet, joka oli hylätty, koska vuosi verta. Hän tunnisti uhrin, kutsui häntä tyttäreksensä ja julisti parantumisen johtuneen yksinomaan tämän omasta uskosta. Vaikka Jeesus oli heti tuntenut, että *”hänestä oli lähtenyt voimaa”*, hän silti alleviivasi naisen omaa uskoa. Nainen oli ensin salaa sisällään astunut ulos joukosta. Sen jälkeen hän oli pelosta vapisten koko hylkäävän yhteisön edessä kertonut *”totuudenmukaisesti kaiken”*. Sitä Jeesus kutsuu pelastavaksi uskoksi.

Yhteisön uhriksi joutuneen naisen pelasti se, että hän uhmasi yhteisön väkivaltaa, ensin salaisesti ja lopulta julkisesti. Uhrina hän valui jatkuvasti verta. Se on uhrin tehtävä. Mutta astuttuaan pelosta vapisevassa uskossa ulos uhrin asemasta, hänen verenvuotonsa lakkasi. Se on Jeesuksen rohkaiseman uskon hedelmä.

Avointa syyliä muistuttava unelma

Jeesuksen parannusihmeet eivät kohdistuneet vain yksilöön. Ne tavoittivat ensisijaisesti vain yksilön, mutta niiden osoite oli koko yhteisössä. Parantamalla sairaita, hän halusi tervehtyä koko yhteisön. Palauttamalla yhteisön uhrin ihmisarvon, hän haastoi koko yhteisöä katsomaan itseään silmiin. *”Miksi teidän täytyy ylläpitää puhtauttanne julistamalla aina joku muu saastaiseksi? Miksi teidän täytyy ylläpitää keskinäistä yhteyttänne löytämällä joku, jota voitte yhdessä vihata ja hyljeksiä? Miksi kaikki uskonnot ja kulttuurit maan päällä varjelevat sisäistä järjestystään ulostamalla ei-toivotut jäsenet? Jumalan valtakunta ei perustu eksklusiivisuuteen vaan inklusiivisuuteen. Minä olen tullut perustamaan valtakunnan, jonka voima ei perustu hylkäysvaltaan, vaan armolliseen kykyyn toivottaa tervetulleeksi kenet tahansa.”*

Näin hän ei suoraan sanonut. Se on minun tulkintani hänen viestistään. Se tulkinta on mielestäni näkyvissä jo Evankeliumien kirjoittajien tavassa alleviivata tiettyjä yksityiskohtia Jeesuksen toiminnassa. Jeesus ei pitänyt tapanaan luennoida sosiaalisista rakenteista tai lainsäädännöstä. Hän ei antanut Gesaran pakanoille tai Galilean juutalaisille uusia määritelmiä pureskeltavaksi. Hän antoi heille vain miehen, joka istui ”täysissä järjissään” heidän keskellään ja naisen, joka ensimmäistä kertaa vuosikausiin uskalsi julkisesti puhua ”totuudenmukaisesti kaiken.”

Molemmat olivat saaneet aavistusyhteyden siihen lahjaksi annettuun yhteenkuuluvaisuuteen, joka on kaikkia näkyviä jäsenrekistereitä isompi, kaikkia organisaatioita suurempi. Heistä oli tullut sen valtakunnan lapsia, jonka näkymättömiä rajoja ei ole merkitty ulkoisen vihollisen tai sisäisen lainrikkokojan verellä. He olivat saaneet yhteyden kaikkia uskonnollisia systeemejä suurempaan perheyhteyteen, josta yksikään inhimillinen auktoriteetti tai ryhmä ei enää voisi sulkea heitä pois. Molemmilla oli kosketus uuteen yksilönä olemisen muotoon, joka ei perustu keskinäiseen vertailuun, kilpailuun, kateuteen ja väkivaltaiseen poissulkemiseen, vaan kiitolliseen oman elämän vastaanottamiseen ja yhtä kiitolliseen toisen elämän arvostamiseen.

Voin kuvitella tätä naista ja miestä illalla yksin miettimässä kokemustaan. Kuinka mitättömältä mahtoikaan tuntua sen yhteisön hylkäysvalta, jonka riivaamia he vielä aamulla olivat. Uusi salaperäinen yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden mahdollisuus oli hiipimässä ihmiskunnan todellisuuteen.

Nainen mutusteli mielessään sitä, kuinka Jeesus oli kaikkien kuullen sanonut häntä tyttäreksi. Ehkä hän kuuli siinä viestin jostain isommasta ja salaperäisemmästä perheyhteydestä, jonka takia hänen ei enää tarvitsisi uhrata koko energiaansa, saadakseen edes jollakin ehdolla kuulua siihen yhteisöön, jonka keskelle oli syntynyt. Hänen ei tarvitsisi enää kerjätä ja rukoilla, kyräillä ja olla varuillaan. Hänen ei tarvitsisi edes keskittyä vihaamaan hylkääjiään. Joku ihmisyhteisöä isompi, ja kokonaan lahjana annettu olemassa-olon oikeus tuntui olevan ilmassa.

Mies alkoi seuraavana päivänä katsoa koko yhteisöä uusin silmin. Hän ei osannut sitä selittää, mutta johtajia myöten kaikki tuntuivat olevan jonkun kumman voiman alaisia. Hän alkoi aavistaa että riivattuna olemisen ei ollutkaan niin mustavalkoista kuin oli aiemmin luullut. Koko kylä näytti tavallisuuden pinnan alla olevan saman tuhovoiman alla, joka aina vaatii uusia uhreja.

Hän ei silti tuntenut vapautuneen ylimielisyyttä, eikä toisia alentavaa sääliä. Jotain surullista myötätuntoa kyllä, ja epämääräistä kaipuuta ihan toisenkaltaiseen yhdessä elämiseen. Tuon haikean ikävän oli herättänyt outo vierailija, joka oli jo häipynyt vastakkaiselle rannalle.

Kaikki väkivallan muodot näyttivät vain puolustavan sitä mitä aina on ollut. Hänessä herännyt avointa syyliä muistuttava unelma tavoitteli jotain, mitä ei vielä koskaan ole ollut. Hän ei tarkkaan tiennyt mitä se käytännössä olisi, mutta hänestä tuntui että se jotenkin kuuluisi jokaiselle – jopa niille, jotka toistuvasti olivat häntä pahoinpidelleet ja vanginneet. Hän ei vain tiennyt miten ihmisessä sellainen voisi koskaan toteutua maan päällä.

Silti hän jäi vain rauhallisesti istumaan naapureidensa seuraan, jotka vielääkään eivät oikein tienneet miten häneen pitäisi suhtautua.

Sekä riivattu mies, että verenvuototautinen nainen olivat samankaltaisen väkivallan uhreja. Jälkimmäinen oli vain kohdannut sen vähän peiteltyimmässä muodossa. Kumpikaan heistä ei tullut vielä väkevemmän väkivallan vapauttamiksi. He vain löysivät itsensä yksilöllisesti rakastettuina. Sen kautta he myös löysivät itsensä sisäisesti vapaina niistä valloista ja voimista, joihin heidän koko persoonallisuutensa oli aiemmin ollut sidottuina.

Jäljelle jäi vain aavistus elämästä joka muistuttaa avointa syyliä. Siinä olisi tilaa olla sekä minänä että meinä – samanaikaisesti.